

СТАНОВЛЕННЯ ТА СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

©2019 ГОРБАЛЬ Н. І., РОМАНИШИН С. Б., ЦІХОЦЬКИЙ П. І.

УДК 338.242

JEL: D41

Горбаль Н. І., Романишин С. Б., Ціхоцький П. І. Становлення та сучасні особливості конкурентної політики в Україні

Метою статті є аналізування конкурентної політики України: її формування, стану, перспектив удосконалення в умовах євроінтеграції та впливу на державу. Із впровадженням реформ відбулася трансформація антимонопольної політики України в конкурентну. Основне завдання конкурентної політики сьогодні – захист існуючого конкурентного середовища й покращення конкурентних відносин. Дослідження стану конкурентної політики України засвідчило такі ключові проблеми: 1) значна частка тіньової економіки; 2) монополне становище держави у регулюванні соціально-економічних процесів; 3) превалювання недобросовісної й неефективної конкуренції; 4) необ'єктивна та неповна інформаційно-аналітична база тощо. Показано, що вдосконалення конкурентної політики України в умовах європейської інтеграції може сприяти: 1) ефективнішому антимонопольному регулюванню та посиленню ефективності конкуренції; 2) дерегулюванню економіки та впровадженню інвестиційно-інноваційної моделі її розвитку; 3) взаємоузгодженню конкурентної, інноваційної, та інвестиційної політики; 4) створенню повних, достовірних баз даних та інтегрованих інформаційно-аналітичних систем; 5) ефективнішому регулюванню державної допомоги тощо.

Ключові слова: конкуренція, конкурентна політика, монополізація, антимонопольна політика, євроінтеграція.

DOI:

Рис.: 5. **Бібл.:** 10.

Горбаль Наталія Ігорівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна) **E-mail:** nataliahorbal2@gmail.com

Романишин Соломія Борисівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна) **E-mail:** solomiia.rom@ukr.net

Ціхоцький Павло Іванович – магістрант кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна) **E-mail:** pavlotsikhotskyi1997@gmail.com

УДК 338.242

JEL: D41

UDC 338.242

JEL: D41

Горбаль Н. И., Романишин С. Б., Цихоцкий П. И. Становление и современные особенности конкурентной политики в Украине

Целью статьи является анализ конкурентной политики Украины: её формирования, состояния, перспектив совершенствования в условиях евроинтеграции и влияния на государство. С внедрением реформ произошла трансформация антимонопольной политики Украины в конкурентную. Основная задача конкурентной политики сегодня – защита существующей конкурентной среды и улучшение конкурентных отношений. Исследование состояния конкурентной политики Украины показало такие ключевые проблемы: 1) значительная часть теневой экономики; 2) монопольное положение государства в регулировании социально-экономических процессов; 3) преобладание недобросовестной и неэффективной конкуренции; 4) необъективная и неполная информационно-аналитическая база и т. п. Показано, что совершенствование конкурентной политики Украины в условиях европейской интеграции может способствовать: 1) более эффективному антимонопольному регулированию и усилению эффективности конкуренции; 2) дерегулированию экономики и внедрению инвестиционно-инновационной модели её развития; 3) взаимосогласованности конкурентной, инновационной и инвестиционной политики; 4) созданию полных, достоверных баз данных и интегрированных информационно-аналитических систем; 5) более эффективному регулированию государственной помощи и т. п.

Ключевые слова: конкуренция, конкурентная политика, монополлизация, антимонопольная политика, евроинтеграция.

Рис.: 5. **Библ.:** 10

Горбаль Наталия Игоревна – кандидат экономических наук, доцент кафедры внешнеэкономической и таможенной деятельности, Национальный университет «Львовская политехника» (ул. Степана Бандеры, 12, Львов, 79013, Украина) **E-mail:** nataliahorbal2@gmail.com

Романишин Соломия Борисовна – кандидат экономических наук, доцент кафедры менеджмента и международного предпринимательства, Национальный университет «Львовская политехника» (ул. Степана Бандеры, 12, Львов, 79013, Украина) **E-mail:** solomiia.rom@ukr.net

Цихоцкий Павел Иванович – магистрант кафедры внешнеэкономической и таможенной деятельности, Национальный университет «Львовская политехника» (ул. Степана Бандеры, 12, Львов, 79013, Украина) **E-mail:** pavlotsikhotskyi1997@gmail.com

Horbal N. I., Romanyshyn S. B., Sikhotskyi P. I. The Formation and Current Features of the Competition Policy in Ukraine

The article is aimed at analyzing the competition policy of Ukraine: its formation, status, prospects of improvement in conditions of European integration, and its influence on the State. With the introduction of reforms, Ukraine's anti-monopoly policy was transformed into competitive policy. The main objective of the competition policy today is to protect the existing competitive environment and improve competitive relations. Research of the status of the competition policy of Ukraine has shown such key problems: 1) a significant part of the economy in shadow; 2) the monopoly position of the State in regulation of socio-economic processes; 3) prevalence of unfair and inefficient competition; 4) biased and incomplete information and analytical base, etc. It is shown that improvement of the competition policy of Ukraine in the conditions of European integration can contribute to: 1) more efficient antimonopoly regulation and strengthening the efficiency of competition; 2) deregulation of economy and introduction of the investment-innovative model of its development; 3) mutual coherence of competition, innovation, and investment policy; 4) creation of complete, reliable databases and integrated information-analytical systems; 5) more effective regulation of the State aid, etc.

Keywords: competition, competitive policy, monopolization, antimonopoly policy, European integration.

Fig.: 5. **Bibl.:** 10

Horbal Nataliya I. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor of the Department of Foreign Trade and Customs Operations, National University «Lviv Polytechnic» (12 Stepana Bandery Str., Lviv, 79013, Ukraine) **E-mail:** nataliahorbal2@gmail.com

Romanyshyn Solomiia B. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor of the Department of Management and International Business, National University «Lviv Polytechnic» (12 Stepana Bandery Str., Lviv, 79013, Ukraine) **E-mail:** solomiia.rom@ukr.net

Sikhotskyi Pavlo I. – Graduate Student of the Department of Foreign Trade and Customs Operations, National University «Lviv Polytechnic» (12 Stepana Bandery Str., Lviv, 79013, Ukraine)

E-mail: pavlotsikhotskyi1997@gmail.com

В умовах політичної та економічної кризи проблема ефективної конкуренції та конкурентного регулювання є надзвичайно актуальною в нашій державі. Після розпаду СРСР у вітчизняній економіці переважали монополії як спадок соціалістичного режиму, що, своєю чергою, гальмувало повноцінний розвиток ринкових відносин і здорової конкуренції в державі. Тому в наш час гостро постало питання формування ефективної конкурентної політики для усунення негативних наслідків монополізму, підвищення ефективності здорової конкуренції, розвитку малого та середнього бізнесу [1; 2].

Конкуренція – це перш за все, економічна боротьба виробників схожої продукції за споживачів задля отримання максимального прибутку в довгостроковій та короткостроковій перспективі. Існуюче світове конкурентне середовище сформоване в результаті економічного зростання та переходу багатьох галузей до інноваційного типу виробництва в результаті глобалізації.

На даний момент у конкурентному середовищі велику роль відіграє таке поняття, як «свобода вибору», що є основою конкурентних відносин і реалізовується у формі прагнення кожного виробника до отримання незалежного прибутку. Одна з особливостей розвинутого конкурентного ринку – велика кількість незалежних продавців та покупців. М. Портер виділив п'ять елементів конкурентного середовища (існуюча конкурентна боротьба, вплив постачальників, вплив споживачів, загроза товарів-замінників, поява нових конкурентів), які пізніше доповнив шостим – державною політикою [2].

Необхідність втручання держави виникає через складність справедливого й ефективного функціонування конкурентного середовища. Конкурентна політика держави містить ряд заходів протидії нечесній конкуренції з боку суб'єктів господарювання, які мають певну ринкову владу. Кожна держава має окремий напрям економічної політики з регулювання конкурентних ринків. Її ефективність безпосередньо залежить від правильності розуміння природи конкуренції, її форм та методів, які використовуються на ринках [1; 3].

Так, у економічно розвинутих країнах ефективність конкурентної політики є доволі високою, адже держава керується принципом «невидимої руки» А. Сміта, намагаючись мінімізувати своє втручання в конкурентний ринок, який за цією теорією є ідеальним механізмом, що здатний саморегулюватись, за винятком тих випадків, коли тип ринку – монополістичний, а також, коли конкуренція не дає позитивного соціально-економічного ефекту для суспільства. У зв'язку з цим саморегулювання ринку слід коригувати та вдосконалювати з метою зменшення негативних чинників [1, 4].

Мета статті полягає у визначенні особливостей становлення та розвитку конкурентної політики в Україні.

Викладення основних результатів дослідження. Основними механізмами держрегулювання економічної конкуренції є:

- ✦ нормативне регулювання, що відбувається у процесі прийняття правил ведення господарської діяльності в нормативно-правових актах, а також контролю за їх здійсненням з боку суб'єктів ринку;
- ✦ організаційне регулювання, що є процесом створення державних структур із усіма повноваженнями для здійснення нормативного регулювання.

Більшість науковців виділяють дві моделі анти-монопольного (конкурентного) права: американську та європейську.

Американська спрямована загалом проти монополії як господарської одиниці. Закони цієї системи обмежують монополії та їх владу, сприяють створенню конкурентного середовища, підтримують малий та середній бізнес і сприяють його розвитку. Найсуворіше вони контролюють об'єднання підприємств, що виробляють та продають однотипні товари, які можуть призвести до монополізації на ринку та в галузі. Одним із методів американської моделі антимонопольної політики є висока ставка податків на монопольний прибуток, ретельний контроль за ціноутворенням монополістів, розукрупнення монополій, а в окремих випадках навіть і їх ліквідація, коли їхня частка ринку товарів/послуг – 60% і більше.

Європейська ж модель спрямована не на монополію як таку, а на зловживання монополістом владою. Реєстрація картельних договорів й угод у спеціальних органах є головною формою державного контролю в цій моделі. Більшість європейських країн мають антимонопольні закони, що забороняють, зокрема, угоди про поділ ринку та фіксовані ціни у галузі [5].

У Європі сьогодні за умов глобалізації, посилення інтеграційних процесів удосконалюються конкурентні законодавства на національних та наднаціональних рівнях. Кожен член Європейського Союзу має своє конкурентне законодавство, узгоджене із загальноєвропейським. Управління конкуренцією у членів ЄС у більшості випадків має регулятивний характер, тобто спрямоване проти недобросовісного монополістичного суперництва. Нові підходи країн ЄС до конкурентної політики переважно ґрунтуються на сучасному економічному трактуванні поняття «конкуренція» та її об'єктів [2; 5; 6].

У зв'язку з євроінтеграційними процесами в Україні конкурентний ринок є важливою складовою повноцінної співпраці з партнерами з ЄС. З моменту отримання Україною незалежності здійснювалося поступове зближення її конкурентної політики до європейських стандартів. Главу 10 розділу IV підписаної Угоди про Асоціацію з ЄС [7] присвячено реформуванню конкурентного законодавства України в напрямі до європейського в питаннях концентрації,

антиконкурентних господарських дій і щодо державної допомоги. Основна мета такої реформи – підвищення ефективності функціонування як підприємств, так і цілих галузей економіки. Для виконання умов Угоди про Асоціацію АМКУ розробив «Типові вимоги до вертикальних узгоджених дій суб'єктів господарювання стосовно постачання та використання товарів», що набули чинності на кінець 2017 р. Також Угода зобов'язала АМКУ до ведення прозорої політики, відкритості у прийнятті рішень. У результаті підприємства мають повну та чітку інформацію про те, за яких умов і які їхні дії будуть розцінюватись державою як прояви нечесної конкуренції [2; 5].

На жаль, останніми роками внаслідок вкрай нестабільної політичної та економічної ситуації формування здорової конкуренції сповільнилось. Незважаючи на проведення ряду реформ, ефективність державного управління конкуренцією далі залишається низькою. Держава зберігає монополію на регулювання соціально-економічних процесів, що, за свідченням керівників підприємств, значно спотворює конкуренцію (рис. 1) [2; 8].

Мета державного регулювання конкуренції – захист інтересів суспільства та бізнесу від негативних наслідків нечесної конкуренції. Ефективна розробка та реалізація конкурентної політики дає змогу протидіяти такій конкуренції та монополізації галузей, що позитивно впливає на економіку держави. Об'єктами політики є монополізований ринок та його елементи, суб'єкти господарювання, які займають монополіні позиції, державні структури монопольного типу. Суб'єктами політики в Україні є: Верховна Рада, Адміністрація Президента, Кабінет Міністрів, Антимонопольний комітет, Фонд державного майна; центральні та місцеві органи державної виконавчої влади, що сприяють демонополізації економіки та розвитку здорової конкуренції [1].

Антимонопольна політика протидіє процесу монополізації ринку, галузей, економіки держави. Антимонопольне законодавство регулює відносини недобросовісної конкуренції, попередження та обмеження монополістичної діяльності. В Україні антимонопольне законодавство представлене ст. 42 Конституції України, гл. 4 Господарського кодексу, законами України: «Про обмеження монополізму і недопущення недобросовісної конкуренції в підприємницькій діяльності» (1992), «Про Антимонопольний комітет України» (1993), «Про захист від недобросовісної конкуренції» (1996), «Про природні монополії» (2000), «Про захист економічної конкуренції» (2001).

АМКУ інформує, що в Україні відносно небагато монополізованих ринків у чистому вигляді. Однак якщо враховувати всі сторони та види монополій, від них страждає значна частина економіки [8; 9] (рис. 2, рис. 3).

На даному етапі основне завдання конкурентної політики України – це захист існуючого конкурентного середовища та покращення конкурентних відносин. Із впровадженням реформ відбулася трансформація антимонопольної політики України в конкурентну, відповідно антимонопольне законодавство змінилося конкурентним. Органи влади прагнуть захисту здорової конкуренції в бізнесі та недопущення зловживання монополістом своїм становищем [1; 5].

Конкурентна політика України здійснюється завдяки комплексу інструментів: правила попередження, обмеження, а в деяких випадках навіть припинення недобросовісної діяльності конкурентів, правові норми захисту конкуренції та контролю за концентрацією підприємств у галузі та регулювання діяльності природних монополій. У законі України «Про Антимонопольний комітет України» (1993) визначено види монополій, їх межі, повноваження та завдання АМКУ у формуванні та реалізації конкурентної політики.

Рис. 1. Фактори нерівності в конкуренції за результатами опитування на вітчизняних підприємствах

Джерело: складено за [8].

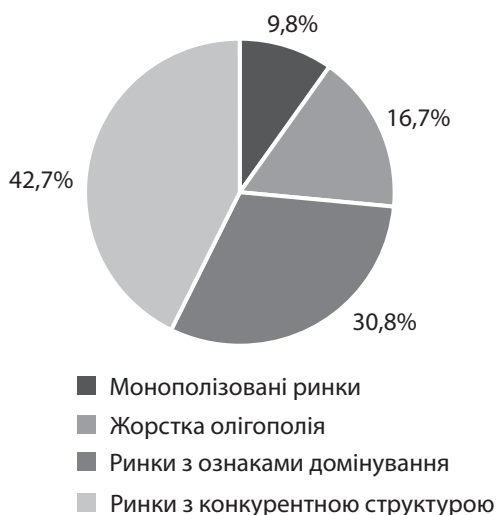

Рис. 2. Частки різних типів конкурентних ринків в економіці України станом на початок 2018 р.

Джерело: складено за [8].

Рис. 3. Структура ринків основних галузей економіки України

Джерело: складено за [8].

При формуванні конкурентної політики державі необхідно зокрема: 1) визначити цілі, пріоритети, завдання, кількісні та часові характеристики, конкретних виконавців та необхідність ресурсів; 2) аналізувати інтереси усіх сторін, яких стосується конкурентна політика держави; 3) використовувати достовірну повну інформацію та статистичні дані про стан конкуренції в галузі, хоча її отримання і є складним, трудомістким процесом. В Україні АМКУ делегує процес збору інформації усім учасникам ринку, зобов'язуючи їх надавати за певними запитами достовірну інфор-

мацію, але, як показує практика, отримана інформація переважно – необ'єктивна і сумнівна. Негативний вплив чинить і відсутність незалежної мікроекономічної статистики, що не дозволяє проводити аналіз та контроль у галузі, а отже, унеможливорює правильність показників. А за наявності в галузі або державі тіньової економіки будь яка статистична інформація є необ'єктивною [1; 10] (рис. 4).

Вирішенням може бути покращення інформаційного забезпечення шляхом створення сучасних баз даних та інтегрованих інформаційно-аналітичних систем у державних структурах [1].

Упровадження нової системи оподаткування підприємств, а саме – прийняття податку на виведений капітал, дасть змогу вивести левову частку економіки з тіні, адже підприємцям не буде сенсу завищувати свої витрати. Ця модель вже успішно працює в Естонії, що в міжнародних рейтингах за легкістю ведення бізнесу займає 12 місце. Усі названі заходи

дозволять скоротити час на аналіз та контроль економічної конкуренції [1; 3].

Конкурентна політика в Україні неможлива без дерегулювання – спрощеного процесу регулювання підприємницької діяльності (спрощення адміністративних процедур, зменшення адміністративного тиску на підприємців тощо). Також конкурентна політика повинна ставити тільки ті завдання, які не будуть суперечити законам повноцінного розвитку економіки, але водночас можуть впли-

Рис. 4. Структура ВВП України, станом на початок 2017 р.

Джерело: складено за [10].

вати на умови її функціонування. З цього випливає, що високий рівень економічного розвитку, стабільна економіка та зростання економічних показників свідчать про те, що конкурентна політика держави зорієнтована на формування ефективних конкурентних відносин. У випадку ж криз і нестабільного розвитку економіки конкурентна політика держави повинна більше зосереджуватися на захисті добросовісної конкуренції, а не перешкоджати її розвитку прямим чи непрямим втручанням (рис. 5). У такому випадку вплив конкурентної політики на національну економіку – мінімальний.

Рис. 5. Фактори, які перешкоджають веденню конкурентного бізнесу в Україні, за результатами опитування іноземних та вітчизняних респондентів

Джерело: складено за [8].

Основним завданням держави для розвитку економіки має стати впровадження інвестиційно-інноваційної моделі розвитку, підтримка подальшого розвитку наукового, технологічного та інноваційного потенціалу. Це дасть змогу підвищити рівень конкурентоспроможності національних виробників на внутрішньому та зовнішньому ринку за умови вдосконалення конкурентної політики. Тобто для підвищення конкурентоспроможності національної економіки необхідно узгоджувати конкурентну, інноваційну, та інвестиційну політику [2; 4].

Конкурентна політика повинна узгоджуватися із інвестиційною у зв'язку з тим, що інвестиції в багатьох галузях та ринках є підґрунтям реструктуризації галузей, без якого неможливо підвищити рівень конкуренції та якості товару. Держава має сформувати прозорі умови залучення інвестицій. Проте на даний момент Україна має відносно низький рівень інвестиційної забезпеченості порівняно з необхідним для підняття економіки на новий рівень та підвищення конкурентоспроможності виробників. Відсутність додаткових інвестицій спричиняє низьку ефективність конкуренції на ринку, що, своєю чергою, не приваблює інвесторів, формуючи своєрідне замкнене коло [1].

Важливою частиною конкурентної політики є її регулювання через державну допомогу – підтримку в будь-якій формі суб'єктів господарювання за рахунок державних або місцевих ресурсів (пільг, дотацій, субсидій, кредитів тощо). Основне завдання державної допомоги – це стимулювання учасників ринку або

окремих галузей до економічного зростання [1; 5]. В Україні державна допомога ухвалена і регулюється Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», у якому визначено статус АМКУ як уповноваженого органу в цій сфері [8].

ВИСНОВКИ

Економічна конкуренція є складним і важливим об'єктом державного регулювання. Головна ціль чесною конкуренції – захист покупців і споживачів від нечесних і неправомірних дій виробників та інших суб'єктів господарювання, від несправедливого розподілу благ. У зв'язку з цим держава повинна забезпечити створення та повноцінне функціонування ефективного конкурентного середовища в Україні шляхом контролювання сфери нормативно-правового забезпечення економіки, обґрунтованого надання економічних кредитів та державних дотацій, притягнення до відповідальності суб'єктів нездорової конкуренції тощо. Конкурентна політика держави повинна гармонійно узгоджуватись із науково-технологічною, інноваційною, інвестиційною та промисловою політикою, а також міжнародним правом. Зокрема, існує необхідність оперативної й ефективної імплементації антимонопольного законодавства ЄС в Україні згідно з умовами Угоди про асоціацію. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Лагутін В.** Конкурентна політика держави: механізм реалізації. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2016. № 4. С. 22–37.
2. **Павлюк Т. І.** Сутність та роль конкуренції в ринковій економіці. *Економіка і суспільство*. 2016. № 6. С. 8–13. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/6_ukr/2.pdf
3. **Білорусов О. В.** Глобалізація як чинник впливу на розвиток ринків олігополії в Україні // *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Освіта і наука в умовах глобальних викликів»*. Видавничий центр Кримського інституту бізнесу, 2008. С. 115–118.
4. **Герасименко А. Г.** Конкурентна політика: економічний зміст та напрями вдосконалення. *Стратегія розвитку України. Економіка, соціологія, право*. 2014. № 1. С. 27–33.
5. **Горбаль Н. І., Романишин С. Б., Когут У. І.** Імплементація в Україні антимонопольного законодавства Європейського Союзу. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2016. Вип. 26.2. С. 182–190.
6. **Горбаль Н. І., Романишин С. Б.** Імплементація Україною антимонопольного законодавства ЄС. Проблеми формування та реалізації конкурентної політики : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, 24–25 вересня 2015 р. Львів : Простір-М, 2015. С. 51–52.
7. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Ратифіковано 16.09.2014 р. № 984_011. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011
8. Звіт Антимонопольного комітету України за 2017 рік. URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/140479>

9. Колоша В. В. Трансформація конкурентної політики України в умовах євроінтеграції // *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Економічна стратегія та політика реалізації європейського вектору розвитку України»* (25 травня 2018 р.). Київ : Прінт Сервіс, 2018. С. 100–103.

10. Звіт Антимонопольного комітету України за 2016 рік. URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=133712>

REFERENCES

Bilorusov, O. V. "Hlobalizatsiia yak chynnyk vplyvu na rozvytok rynkiv olihopolii v Ukraini" [Globalization as a factor influencing the development of oligopoly markets in Ukraine]. *Osvita i nauka v umovakh hlobalnykh vyklykiv. Vydavnychiy tsentr Krymskoho instytutu biznesu*, 2008. 115-118.

Herasymenko, A. H. "Konkurentna polityka: ekonomichniy zmist ta napriamy vdoskonalennia" [Competitive Politics: Economic Content and Directions of Improvement]. *Stratehiia rozvytku Ukrainy. Ekonomika, sotsiologhiia, pravo*, no. 1 (2014): 27-33.

Horbal, N. I., and Romanyshyn, S. B. "Implementatsiia Ukrainoiu antymonopolnoho zakonodavstva Yes" [Implementation of EU antitrust legislation by Ukraine]. *Problemy formuvannia ta realizatsii konkurentnoi polityky*. Lviv: Prostir-M, 2015. 51-52.

Horbal, N. I., Romanyshyn, S. B., and Kohut, U. I. "Implementatsiia v Ukraini antymonopolnoho zakonodavstva Yevropeiskoho Soiuzu" [Implementation of antitrust law of the European Union in Ukraine]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, no. 26. 2 (2016): 182-190.

Kolosha, V. V. "Transformatsiia konkurentnoi polityky Ukrainy v umovakh yevrointehratsii" [Transformation of Ukraine's competition policy in the context of European integration]. *Ekonomichna stratehiia ta polityka realizatsii yevropeiskoho vekturu rozvytku Ukrainy*. Kyiv: Print Servis, 2018. 100-103.

[Legal Act of Ukraine] (2014). http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011

Lahutin, V. "Konkurentna polityka derzhavy: mekhanizm realizatsii" [Competitive policy of the state: mechanism of realization]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu*, no. 4 (2016): 22-37.

Pavliuk, T. I. "Sutnist ta rol konkurentsii v rynkovii ekonomitsi" [The essence and role of competition in a market economy]. *Ekonomika i suspilstvo*. 2016. http://www.economyandsociety.in.ua/journal/6_ukr/2.pdf

"Zvit Antymonopolnoho komitetu Ukrainy za 2016 rik" [Report of the Antimonopoly Committee of Ukraine for 2016]. <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=133712>

"Zvit Antymonopolnoho komitetu Ukrainy za 2017 rik" [Report of the Antimonopoly Committee of Ukraine for 2017]. <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/140479>